

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОМАШНЬОГО ЧИТАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ СТУДЕНТАМИ НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

А Розглядається питання організації домашнього читання для студентів непрофільних спеціальностей. Автор доводить важливість даного виду навчальної діяльності для студентів, досліджує проблему відбору текстів і визначає етапи роботи з текстами з домашнього читання

Ключові слова: читання; домашнє читання; автентичність; професійно-орієнтовані тексти

Актуальність проблеми. Одним із найважливіших видів навчальної діяльності під час вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти є читання, не тільки як вид тренування мовленнєвої навички, але й як спосіб сприйняття інформації щодо країни, мова якої вивчається, як засіб формування соціокультурної компетенції. Домашнє ж читання передбачає додаткове читання студентами автентичних матеріалів: художніх творів, статей за професійною тематикою тощо. Робота з художнім текстом розширює світогляд студентів, розвиває логіку, інтелект, пізнавальні інтереси; робота з науковими текстами та статтями на професійну тематику є необхідною на етапі магістеріуму, коли іноземна мова вивчається вузько професійно. Проте, у сучасній практиці викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей, у кращому випадку, заняття з перевірки результатів домашнього читання відбуваються нерегулярно, а у гіршому – здебільшого за браком часу – взагалі не проводяться.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Розгляду основних питань, пов'язаних із навчанням домашнього читання, присвячена ціла низка робіт таких відомих авторів, як Ю. І. Пассов, Н. С. Бориско, А. С. Полад, Н. К. Скляренко та ін. Домашнє читання визначається науковцями як необхідний компонент процесу вивчення іноземної мови. Важлива роль читання в опануванні іноземної мови зумовлюється тим, що воно «передбачає активну роль читача, яка спрямовується на сприйняття та перероблення як мовної, так і змістовної інформації, що її несе у собі художній текст» [4, с. 108]. Розглядаючи проблему організації домашнього читання, автори здебільшого зосереджуються на етапах роботи з текстом, пропонуючи різні вправи та форми роботи з ним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У нашій роботі зупинимось на питанні організації роботи над домашнім читанням саме студентами непрофільних спеціальностей, адже дане питання не є достатньо дослідженим у сучасній методиці викладання іноземних мов.

Стаття має на меті довести важливість домашнього читання як виду навчальної роботи для студентів немовних спеціальностей у закладах вищої освіти, розкрити головні підходи до організації процесу домашнього читання та перевірки результатів прочитаного, зазначивши основні вимоги до вибору текстів та етапи роботи з ними.

Викладення основного матеріалу. Процес читання є тим «специфічним видом діяльності, який синтезує у собі мимовільне засвоєння мовних явищ у процесі опосередко-

ваної комунікації з письменником, приймання певної інформації, яка міститься у тексті, та емоційно-естетичне сприйняття художнього слова» [4, с. 108]. Робота з автентичним текстом розширює світогляд студентів, дозволяє розуміти іноземну мову в її соціально-культурному контексті, вчить бачити її стильову різноманітність, розуміти її експресивний потенціал. Систематичне і планомірне домашнє читання є важливим джерелом і засобом збільшення лексичного запасу і розвитку навичок усного мовлення. На занятті з домашнього читання акцент переноситься на відображення в спілкуванні прочитаного (як у вигляді передаванні змісту, так і в обговоренні), тобто на комунікативне читання. З метою збереження реально комунікативного характеру мовленнєвої діяльності навіть у навчально-мовному спілкуванні на заняттях з домашнього читання одна з основних завдань – «навчити обговорювати прочитане» [7, с. 21]. Інформація (фактична, соціокультурна, історична, країнознавча тощо), одержана з текстів для домашнього читання, «стимулює самостійність мислення, спонукає до ініціативного мовлення, в якому студенти вчать відображати свої суб'єктивні погляди, інтереси та життєву позицію» [4, с. 108].

При правильній організації роботи з вибору текстів для домашнього читання у студентів формується художній смак, вони вчать аналізувати та узагальнювати, аргументувати свою думку. Проте у сучасній практиці занять з домашнього читання робота з текстом розглядається, в основному, як основа для збагачення лексичного запасу студентів і розвитку навичок читання та усного мовлення. Однак саме домашнє читання надає унікальну можливість вивчати іноземну мову у найрозвинутішій формі її існування, в художньому, авторському тексті, який несе у собі незрівнянне з жодною іншою формою мовної реалізації багатство мовних засобів і соціокультурної інформації. Таким чином, «художній текст розглядається як одна з важливих форм комунікації, яка є механізмом становлення індивіда як соціальної особистості» [4, с. 108].

Проблема відбору матеріалу для домашнього читання стає особливо гострою на тому етапі, коли закінчується процес навчання читання і починається процес формування синтетичних умінь вилучення інформації з тексту. Як зазначає Н. А. Бичкова, «автентичний текст відрізняється і своєю інформативністю, особливо якщо мова йде про тексти лінгвокраєзнавчого змісту з точки зору комунікативної цінності інформації» [2, с. 20].

Автентичність є обов'язковою умовою відбору навчального тексту. В Рекомендаціях Ради Європи [5] зазначається, що автентичний текст є центром будь-якого акту мовленнєвого спілкування, зовнішньою предметною з'єднувальною ланкою між комунікантами, спілкуються вони безпосередньо чи на відстані. В. П. Наталин [6] виділяє такі змістовні аспекти автентичності навчального тексту: культурологічний, інформативний, ситуативний, національної ментальності, реактивний, оформлення та автентичність навчальних завдань до текстів.

Культурологічний аспект полягає у розкритті традицій, культури, історії країни, мова якої вивчається, у тексті навчальних автентичних матеріалів. Навчання мови не може відбуватися без знайомства з культурою країн, де говорять цією мовою, особливостями побуту та менталітету їхніх громадян.

Інформативно автентичним навчальний текст можна вважати, коли він викликає інтерес у читача, тобто текст повинен не тільки подавати нову інформацію, але й має бути відібраний відповідно до вікових особливостей і професійних інтересів.

Ситуативна автентичність забезпечує природність ситуації, що пропонується в якості навчальної ілюстрації, текст відбирається таким чином, щоб читач міг впізнати знайому з життя ситуацію. Листи, анекдоти, рецепти, діалоги на повсякденну тематику та інші подібні тексти дозволяють ознайомити студентів із мовними кліше, розмовною лексикою, фразеологією, що вживаються у різних сферах життя та навчають поведінці при тій чи іншій ситуації.

В. П. Наталин також виділяє принцип національної ментальності, який має відобразитися у навчальному тексті як показник релігійних, традиційних, гендерних та інших відмінностей між народами світу, як наприклад, існування заборонених і недоречних тем у розмовах. Проте, на нашу думку, цей змістовний аспект автентичності можна долучити до культурологічного.

Реактивна автентичність має на меті викликати необхідну реакцію у студента – емоційну, розумову та мовну, вона забезпечується окличними реченнями, вигуками, риторичними запитаннями, оцінювальними епітетами та звертаннями до читача.

Автентичність оформлення та автентичність навчальних завдань до текстів, на нашу думку, більше стосуються не домашнього читання, а автентичності навчальних текстів у підручниках. Проте, на етапі професійного навчання, подібні навчальні тексти для домашнього читання можуть бути розроблені особисто викладачем у вигляді додаткових посібників і мати на меті розвиток саме необхідних професійних навичок, вивчення необхідної лексики.

Автентичність оформлення забезпечується графічним зображенням оригінальних текстів як репродукції чи фотографії, наприклад, оголошення у вигляді листка паперу, електронний лист у вигляді малюнка із зображенням екрана комп'ютера тощо. В аудіотексті – це звуковий ряд, який вказує на місце розмови, музичний супровід, шум транспорту. Автентичне оформлення не лише привертає увагу, але й полегшує розуміння змісту навчального тексту, переконує у реальності ситуації. Автентичні завдання до текстів

розробляються для стимулювання роботи студента з навчальним матеріалом у позааудиторний час.

Деякі науковці додатково виділяють лексико-фразеологічну та граматичну автентичність. На нашу думку, саме лексична, фразеологічна і граматична автентичність і складають загальну автентичність тексту, його оригінальність та іншомовну спрямованість.

Для студентів немовних спеціальностей проблема доступності, ситуативності і доцільності текстів для домашнього читання стоїть особливо гостро. Проте, спрощувати завдання і вибирати адаптовані тексти не є рішенням проблеми, адже перекладаючи автентичний текст, наприклад, підшукуючи українські аналоги фразеологізмів і приказок, трансформуючи іншомовні граматичні конструкції при перекладі українською мовою, вивчаючи особливості газетного стилю, студент осягає набагато більше, ніж при простому перекладі спрощеного тексту. Значну роль на етапі вибору тексту для домашнього читання відіграє майстерність викладача як організатора процесу навчання. Саме від того, наскільки особистісно зорієнтованим є його підхід до викладання, наскільки він переймається власною справою і буде залежати інтерес студентів до навчання та до читання автентичних матеріалів зокрема.

Досить суперечливим є також питання використання науково-популярної та іншої нехудожньої літератури для домашнього читання. Більшість дослідників вважають, що нехудожня література для домашнього читання не є доцільною, адже не викликає інтересу, є вузько направленою, насиченою професійною лексикою та позбавленою емоційності. В основному нехудожні тексти обмежені набором певних словесних і синтаксичних конструкцій, носять стандартний характер із точки зору використання в них мовного матеріалу. Як зазначає А. П. Гризуліна, вживання такого роду літератури в рамках домашнього читання в плані збільшення словникового запасу буде «не таким ефективним у зіставленні з читанням художніх текстів, що відрізняються більшою лексичною і граматичною своєрідністю» [3, с. 8–9]. Доцільність використання художнього матеріалу підтверджується ще й тим, що методично виправдано читати твори в продовженнях, а не окремі тексти.

На нашу ж думку, якщо на етапі вступу до університету студентам корисно і доцільно задавати твори художньої літератури для домашнього читання, на етапі магістеріуму, коли магістрант уже володіє професійною лексикою та може орієнтуватися у науковому стилі викладення матеріалу, доречним є використання саме науково-популярних і професійно-орієнтованих текстів. Наразі існує багато методичних розробок та посібників, укладених викладачами закладів вищої освіти України, які складаються саме із зібрань текстів відповідно до певних спеціальностей. І хоча, тексти такого плану важкі для сприйняття і не є емоційно забарвленими, вони становлять інтерес для майбутнього фахівця своєї справи.

Існують різні точки зору стосовно того, які етапи необхідно включати в процес роботи над текстом із домашнього читання як найефективніші, але обрані види роботи залежать від мети, яку ставимо відповідно до навчальної програми. Деякі методисти наголошують на оцінці прочитаного, інші на дочитальних (Pre-reading) вправах, на етапі ж

початкового вивчення іноземної мови важливим є сам процес тренування навичок читання і перекладу.

У традиційній методиці, якщо говорити про читання текстів художньої літератури, звичайно виділяють 3 етапи роботи над будь-яким текстом: дотекстовий етап, етап читання, післятекстовий етап. Проте, якщо говорити стосовно закладів вищої освіти, спостерігаються жорсткіші вимоги до читання професійно-орієнтованих текстів, що вимагають і від студента, і від викладача вищого рівня розвитку вмінь і навичок. Г. В. Барабанова виводить поняття «зрілого читання», що передбачає читання з метою подальшого використання інформації з тексту, тобто написання анотації, діалогу за прочитаним, переказу, складання плану тощо. Одиницею навчання такого читання стає комунікативне завдання, спрямоване на досягнення практичної мети. Г. В. Барабанова розробила схему навчального циклу з навчання зрілого професійно-орієнтованого читання, яка містить наступні етапи: 1) передтекстове введення мовного матеріалу; 2) самостійне читання автентичного навчального тексту; 3) навчальне аудиторне читання тексту, що супроводжується серією текстових вправ; 4) робота над функціонально-композиційною структурою тексту [1]. Під час роботи над домашнім читанням етап читання виходить на самостійне опрацювання, проте викладач повинен забезпечити базу для розуміння тематики матеріалу та повинен бути впевнений у тому, що первинне читання може відбутися з загальним розумінням тексту студентом. Тобто на першому етапі комунікативне завдання полягає у формуванні тематичного термінологічного мінімуму, вивченні необхідного тезаурусу. На занятті ж викладач перевіряє рівень розуміння змісту, смислове сприйняття прочитаного з вибірконим читанням окремих частин тексту, текстовими фонетичними, лексичними та іншими вправами.

Головним, на нашу думку, у випадку організації домашнього навчання для студентів є післятекстовий (Post-reading) етап, робота над функціонально-композиційною структурою тексту, який супроводжується аналізом прочитаного, переказом, виконанням різнопланових завдань, бесідою за змістом тощо. Рівень складності завдань повинен відповідати рівню володіння студентами іноземною мовою, вони можуть варіюватися від складання плану до написання анотації, від поділу тексту на композиційні частини до підготовки повідомлення за темою тексту з використанням додаткової літератури, – все залежить лише від майстерності та фантазії викладача. Логічним завершенням навчання зрілого читання є коментування в парах, групах або мікрогрупах про те, що було прочитано (такі коментарі можуть бути виконані письмово). Роль викладача при цьому полягає в тому, щоб спрямувати студентські дискусії в потрібне русло.

Петрушова Н. В., Люлька В. Н. Принципы организации домашнего чтения иностранным языком студентами непрофильных специальностей.

А Рассматривается вопрос организации домашнего чтения для студентов непрофильных специальностей. Автор доказывает важность данного вида учебной деятельности для студентов, исследует проблему отбора текстов и определяет этапы работы с текстами домашнего чтения.

Ключевые слова: чтение; домашнее чтение; аутентичность; профессионально-ориентированные тексты

Petrushova N. V., Liulka V. M. The Principles of Home Reading Organization for the Nonspecialized Differentiation Students.

В This paper tells about home reading organization for the students of nonspecialized differentiation. The author proves the importance of this type of educational activity for students investigates the problem of texts selection and determines the stages of work with home reading texts..

Key words: reading; home reading; authenticity; professionally oriented texts

Таким чином, навчання зрілому читанню потребує від студента не «пасивного» сприйняття тексту, а перевірки тієї інформації, яку цей текст дає. Робота в аудиторії, таким чином, фокусується не на викладачеві, а на студентах. Найголовнішим є те, що студенти беруть на себе відповідальність за своє навчання та оволодіння навичками читання, розуміння та інтерпретації тексту, а також спілкування на професійно-орієнтовані теми. Все це допомагає сформувати у студентів навички читання літератури за фахом, сприяє підвищенню мотивації студентів, їхньому професійному розвитку та покращує засвоєння іноземної мови.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, при навчанні студентів немовних спеціальностей домашнє читання як вид навчальної діяльності має бути обов'язковим і регулярним. Головною метою використання цього виду роботи є не лише тренування навичок читання, але й формування соціокультурної компетенції. Відбір текстів для домашнього читання та етапи роботи над ними залежать від рівня володіння іноземною мовою студентами, освітнього ступеня, їхньої майбутньої спеціальності та майстерності викладача. Якщо робота з домашнього читання організована коректно та відбувається регулярно, то даний вид навчальної діяльності стає значним підґрунтям для засвоєння основного курсу та для подальшого саморозвитку та самовдосконалення студентів.

Перспективи подальших розвідок. На нашу думку, доцільним у подальших наукових роботах є створення низки методичних розробок занять з домашнього читання, з представленням текстів і визначенням етапів роботи над ними, різними типами вправ і завдань у залежності від спеціалізації студента.

Список використаних джерел

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. Київ: ІНККОС, 2005. 315 с.
2. Бичкова Н. А. Навчання читання автентичних текстів лінгвокраєзнавчого змісту. Київ. ІЯШ, 1999. № 1. С. 18–24.
3. Гризуліна А. П. Навчання читання науково-популярної літератури англійською мовою: навч. посіб. Москва: Вища школа, 1978. 110 с.
4. Євченко В. В. Використання домашнього читання як засобу формування комунікативної компетенції студентів. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2004. № 19. С. 108–112.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Наталин В. П. Критерій змістовної автентичності навчального тексту. Іноземні мови в школі. Київ, 1999. № 2. С. 50–52.
7. Селіванова Н. А. Домашнє читання – важливий компонент змісту навчання іноземних мов у середній школі. Київ. ІЯШ, 2004. № 4. С. 21–26.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 03.03.2018